

El País Valencià, a tres bandes

Ja és a les llibreries 'Viatge pel meu país' (3i4), un volum singular amb text de Joan Garí i fotografies de Joan Antoni Vicent. Tots dos han seguit les rutes que Joan Fuster va descriure ara fa cinquanta anys a la seva guia i ens en brinden actualització. En homenatge.

“Tot i que el País Valencià no és una societat massa dinàmica –pot ser-ho, ara com ara?–, no hi ha dubte que la fisonomia ‘social’ d’aquestes contrades ha canviat bastant, en els últims anys. En uns racons, per a bé; en d’altres, per a mal. Tal ciutat o tal vila que en aquella època eren estacionàries o decadents, han reviscolat; allà on aleshores plantaven arròs o oliveres prosperen les cebes o els ametllers; aquella carretera abrupta ha esdevingut una subautopista tolerable; el turisme ha corregit unes parcel·les, l’emigració n’ha deformat unes altres... És la vida.”

L’any 1971, quan encarava l’edició del tercer volum de les *Obres Completes*, Joan Fuster descrivia amb aquests mots els canvis que havia viscut aquest tros de país. Encara no havia passat una dècada de la publicació d’*El País Valencià*, aleshores. Cinquanta anys més tard d’aquell mític 1962, les transformacions són, evidentment, més remarcables. “D’això tracta un poc aquest llibre meu”, escriu, precisament Joan Garí, en encetar relat, i continua: “Comprovar, *in situ*, fins a quin punt la societat valenciana ha esdevingut o no ‘més dinàmica’ i quina mena de canvis concrets són constatables a partir del text de Fuster.”

Ara fa tres anys, ens relata Garí mateix amb característic entusiasme, va dur a Edicions 3i4 un projecte: “S’acostaven tots els aniversaris del 2012 i era obvi que no havíem d’esperar res de les institucions. Si sèiem a veure com la Generalitat actual feia qualsevol referència o celebració d’un llibre com

Nosaltres, els valencians, o com *El País Valencià*, per citar els dos més emblemàtics que Fuster va publicar el 1962, ens hi acabariem florint.” I els va explicar la seva idea: “Feia temps que em rondava pel cap repetir aquell viatge de Joan Fuster per a escriure *El País Valencià*. Els ho vaig dir, els va encantar la idea i em vaig posar en marxa.”

L’altre element de la triangulació és el fotògraf. L’ull atent de Joan Antoni Vicent ha posat imatge al recorregut i ha donat a aquest nou relat una especial poètica en blanc i negre. S’ha pres el viatge, ens explica, “amb molta innocència”, és a dir, “amb els ulls nous”. Nascut a la Vilavella (Plana Baixa), Vicent va viure molts anys a Barcelona i reconeix que hi havia parts del País Valencià que no coneixia ni mica ni gens: “Tenia una assignatura pendent, fer fotografies per tot el país, però com un treball meu, allò d’anar fent excursions amunt i avall.” I un dia, des d’Edicions 3i4, Eliseu T. Climent, que coneixia el seu treball, va agafar el telèfon i va marcar el número de la Vilabella: “Una trucada meravellosa va convertir una idea que s’estava en el cap i que no passava a projecte real, en una espècie d’aposta personal”, resumeix el fotògraf.

Amb l’avantatge, continua Vicent, que ja tenia marcades les rutes, les fites: “Si m’hagueren dit ‘fotos sobre el país’, per on comences?” Per sort tenia aquest text fantàstic de Fuster. I el de Joan Garí. Les rutes ja eren fetes. Només calia tenir allò que Joan Antoni Vicent en diu “l’ull o la sort d’enganxar una bona foto”. I l’art, també.

JOAN ANTONI VICENT

Platja de les Arenes, València. L’ull del fotò-

Ça i lla, al costat de les belles imatges captades pel fotògraf, entre els camins descrits per l’escriptor, fragments de l’original fusterià acaben de tancar el triangle. Són els apunts aguts, incitadors, descriptius o definatoris que ens retornen, en petites píndoles saboroses, aquell seu estil que convertia també un breu apunt en literatura. Per no trencar la unitat de l’obra, les citacions que acompanyen aquest nou viatge provenen de la traducció que l’assagista suecà havia fet de la seva guia editada per a Destino i que després va publicar com a *Viatge pel País Valencià*. I, si Joan Fuster és mesura de totes les coses, com en el famós aforisme grec, la seva presència és central en aquesta obra d’acurada edició.

Les passes de Fuster. “Ell era un tipus bastant sedentari”, apunta Joan Garí tot rient: “No tenia carnet de conduir i havia de trobar algú que el portara als llocs. Per les carreteres que hi havia en aquella època. Molts incon-

graf, i la sort, evoquen Joaquim Sorolla.

venients, ben mirat.” Tot amb tot, es va plantejar vuit itineraris que, partint sempre de la ciutat de València, fossin alhora factibles i significatius. Són els mateixos que s’han seguit, cinquanta anys després, per a donar forma a aquest llibre especialíssim.

“I vaig començar a seguir les passes de Fuster.” Amb naturalitat, Joan Garí ens explica el seu procés. Ja l’havia encetat anys enrere, de fet, quan era estudiant i en dos estius va recórrer, amb tren, a peu i autostop, les terres que s’obren i es tanquen entre Xàtiva i Oriola primer, i a la zona dels Ports, el Maestrat i la Tinença, després. Perquè sí. Per ganes de veure-ho, de caminar-hi, de fer-ho seu. Ho escriu d’entrada, per a aclarir intencions: “Vaig decidir que volia conèixer el meu país. Això era, Fuster.” I ens ho explica: “Encara que sone un poc taxatiu, estic convençut que només hi ha dos tipus de llibres, els que et canvien la vida i els que et deixen igual. *Nosaltres, els valencians* i *El País Valencià* són dels primers. No et quedes igual després

de llegir llibres com aquests.” I, feta una pausa hi afegeix, “entre parèntesi”: “D’alguna manera, el meu també aspira a ser això.”

I parla de palimpsest, però sense intenció d’esborrar el primer text, sinó, en tot cas, de posar-se a escriure-hi “en els marges”: “Actualitze un poquet el que anava dient Joan Fuster i hi sume la meua experiència, a partir de la citació de Saramago que obre el llibre: ‘El viatger va viatjar pel seu país, això vol dir que va viatjar per dins d’ell mateix.’”

També han caminat, tant Garí com Vicent, algunes sendes que Fuster no va trepitjar: perquè solia anar amb cotxe o perquè no es plantejava l’excursió. “Arriba al Penyagolosa, per exemple, i fa: m’han dit que des de dalt es veu un paisatge impressionant, però jo no hi pujaré”, explica Joan Garí, i riu i recorda allò que escrivia el de Sueca sobre les “muntanyes frenètiques”. De fet, continua, “l’única illa que visita és la de Tabarca. Perquè és un espai habitat”. En realitat, i aquí coincidia també amb

Josep Pla (“per això eren tan amics, l’un de dretes i l’altre d’esquerres però amb un fons molt semblant”), el paisatge que l’interessava era “el paisatge humanitzat: els camps d’arròs del seu poble, l’albuferra com a llac del qual es treu rèdit”.

L’ull del fotògraf. Joan Antoni Vicent ha passejat amunt i avall mirant-se les coses, els carrers, els paisatges, la gent, amb aquell ull que veu fotografies, que imagina enquadraments i contrapicats i que finalment, amb la interposició de la càmera, ens ofereix aquesta visió especial, aquest aire de conte, de màgia, de calma que envolta el seu treball: “Sempre hi ha bellesa a tot arreu”, explica, amb afable naturalitat. Fins i tot a Benidorm? I és clar: “Depèn dels ulls. Tu pots dir Benidorm i pensar en panxuts que beuen cervesa i au.” O pots fer una altra cosa. Recordar la fantàstica badia que té. I veure-hi gent relaxada que hi fa gimnàstica. O deixar-te seduir, fins i tot, pel seu *skyline* en un matí de boira.

Té una mirada particular sobre la realitat, hi troba la llum, els núvols, la perspectiva, però no la modifica. Li agrada la fotografia “com més natural millor”. Joan Antoni Vicent fa poesia amb la seva càmera i l’extreu de la més estricta realitat. Fins i tot quan sembla que propiciï poses, resulta que no, que són instants de vida quotidiana que la seva mirada, i les ombres o el que sigui, converteix en una petita història, en una petita peça d’art. I recorda, per exemple, un dia a la platja de les Arenes, a València: “Vaig tenir molta sort. Jo volia fer aquell contrallum perquè les grues m’identificaren el lloc. Era allà, a veure què trobava, i en aquell moment una noia surt de l’aigua. Lentament. Una turista. Molt tranquil·la. Era setembre i l’aigua encara estava molt bé. Semblava que ho assaboria. I en comptes d’anar-se’n a l’arena a estirar-se a la tovallola, se m’estira allà mateix. Era com un personatge del Sorolla! M’han dit que pareix una model col·locada a posta, i no: és cine *verité*.”

Cada imatge, per poc que n’hi demanis referència, amaga una història. A Joan Antoni Vicent li agraden les fotografies nocturnes. Per a aquest llibre, però, ha fet cas del seu germà Manuel, que en fa el pròleg, i no n’hi ha inclòs gaires: “Per a evitar que el conjunt

JOAN ANTONI VICENT

De dia i de nit: La Muntanyeta dels Sants, Sueca i El desembarcament de moros i cristians, la Vila Joiosa.

quedara massa fosc.” En alguns casos, però, no se n’ha volgut estar: per mostrar l’Alacant vivíssim que es mou a la part vella, quan el sol es pon, o per a descobrir-nos una Morella d’aire tranquil: “Sempre hi havia estat de dia, amb els visitants casolans de Catalunya o de Castelló, que compren mel i seuen allà al carrer del Blasco d’Alagó. Aquell dia, però, jo venia de la Tinença de Benifassà i vaig fer nit a Morella. Era setembre, feia de molt bon estar-hi i al carreró ple de porxes hi havia un ambient autènticament morellà, sense turistes ni res, amb la gent del poble en xicotetes converses, alguns bars oberts i alguns bars tancats. Vaig pensar que era una fotografia imprescindible, aquella, i la vaig fer”.

Visió crítica i geometria. A Joan Fuster, com a part d’una furibunda campanya de premsa en contra seu, el van cremar en efígie davant de l’Ajun-

tament de València, aprofitant un acte de les falles. A ell i *El País Valencià*, el llibre que havia servit d’excusa per a la penosa cerimònia. Per enveges inconfessables (posem-hi un director de diari que s’havia postulat per a escriure el llibre que Destino li va encarregar a Fuster), per voluntat escaladora o per explícita divergència nacional, van convertir Joan Fuster en blanc de tots els atacs. Les cartes i els manifestos a favor seu no es publicaven, però els altres, sí, i l’incendi va acabar en una mena d’acte de fe. Tot plegat no va ser gens agradable, però va contribuir, com li recordava Josep Pla per carta, a fer-los, a ell i al llibre, d’allò més coneguts. Fuster, de la seva banda, trobava curiós que els hagués encès la bilis un llibre de viatges i que no carreguessin contra *Nosaltres, els valencians*, molt més polític i intencionat. “És que no saben llegir en vernacle”, ironitzava. Doncs pitjor per a ells. El cas és que aquella història de truculències provincianes ja només es recorda pel llibre, que ha perdurat. I per Fuster, és clar. Molt superior, en tantes coses, a aquells seus detractors.

“L’acusaven de parides”, comenta Joan Garí: “És que parla de les falles i no explica res de l’ofrena, deien, què te’n

sembla? Un llibre tan complet i amb tants suggeriments i l’acusades d’això?” Joan Fuster era, continua l’escriptor, “una màquina de desfer tòpics i de desemascarar provincianismes”. Cosa que els exacerbadors del tòpic i provincians eixarreïts van trobar inacceptable. No caldria sinó.

Joan Garí ha escomès la redacció del seu recorregut fusterià immersit en l’exemple del de Sueca, i no fa una guia de viatge per a cantar acríticament excel·lències. Ressegueix les observacions de Joan Fuster i les comenta i n’hi afegeix de pròpies i no estalvia anàlisi punyent quan assenyala el Cabanyal, el barri històric amenaçat per l’Ajuntament de València, o Marina d’Or: “És un horror absolutament *kitch* que han plantat en una zona que era verge. Ara no pots fer com si no existira, no? Cal parlar-ne. No es pot recórrer el territori amb els ulls tancats”.

“Joan Fuster era una màquina de desfer tòpics i de desemascarar provincianismes”

Joan Antoni Vicent fa poesia amb la seva càmera i l’extreu de l’estricta realitat

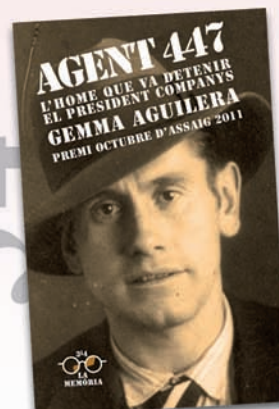
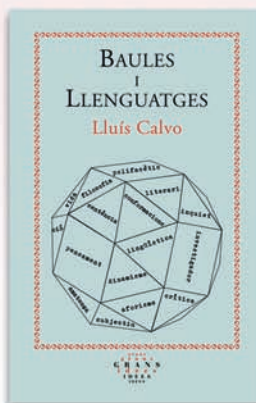
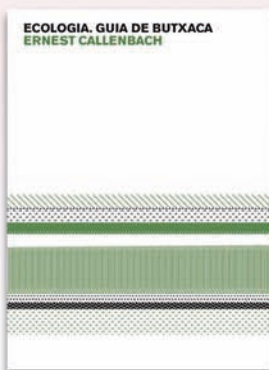
Barbaritats urbanístiques a banda, Garri apunta de seguida que tampoc no carrega la tinta en coses negatives: “Pesen més les positives, si bé ho mires. És evident que hi ha coses del meu país que no m’agraden: no hem tingut consistència històrica, probablement, no hem sabut plantar cara, el que vulgues, però, així i tot, jo sóc valencià. Vull dir que em reconec en una sèrie de qüestions que fan que jo no puga ser d’una altra manera. I, amb tot, no estic contentíssim que siguem com som. Pense que mereixem alguna cosa millor. I trobe que aquesta és també la idea de Fuster.”

El blanc i negre de les fotografies de Joan Antoni Vicent acaba de donar al conjunt l’aire de reflexió sospesada o de moment captat per encanteri o de totes dues coses contradictòries alhora que fan del llibre un objecte amb voluntat de perdurar. Diu que el 90% de les seves fotografies són en aquesta escala de grisos. De sempre. “Perquè el blanc i negre és etern”, argumenta: “No en el sentit que dure més, sinó que és una abstracció. Les coses, realment, no són mai en blanc i negre. Fins i tot una fitxa de dòmino té color. I jo trobe que el cervell s’ho passa més bé, amb aquest joc

del blanc i negre, ha de treballar més. Tot el que és abstracció sempre és més creatiu.” I ell s’hi esplaia.

En això, i en el joc de perspectives, de punts de fuga, corbes o diagonals: “Tinc una visió geomètrica de les coses, sí”, afirma. La composició, per a ell, és fonamental. I aquí fa una pausa i tira anys enrere per a explicar les seves primeres passes en el món de la fotografia, i la relació que el jove treballador de la IBM que aleshores era va establir, sense saber-ho, amb Joan Fuster i *El País Valencià*. Perquè l’empresa organitzava un concurs de fotografia, i Vicent s’hi va presentar, i va dur les seves imatges a ampliar allà a prop de la feina, al carrer de Casp de Barcelona, a una casa que duia per nom Foto Dimas. Tres fotografies de l’estiu, recorda. I el responsable li’n va assenyalar una i li va dir: “Aquesta guanyarà.” I ho va encertar. Quan Joan Antoni Vicent va tornar a l’establiment per a explicar-li que, efectivament, aquell retrat d’una noia a contrallum s’havia endut el premi, l’home li va donar un grapat de consells que ell repeteix avui en versió resumida: “Ho recorde com si fora ara. Em va dir: ‘Una fotografia bona és la que té un bon tema, una bona composició i una bona tècnica.’” Foto Dimas, hem dit? Doncs sí. Vet aquí el cercle que es tanca: perquè després Vicent va saber que l’home de la predicció i dels consells era, justament, fill de Ramon Dimas, el fotògraf que havia il·lustrat el viatge original de Joan Fuster. Si ara parléssim de màgiques premonicions, l’intel·lectual de Sueca ens dedicaria, probablement, una ironia aguada.

Núria Cadenes

www.tresiquatre.com

edicions 314 València

NOVETATS